

disse kvaliteten fra første bind, har man noget at glæde sig til.

Christian R. Jansen

Mogens Seidelin: *Den Seidelinske slægtsbog*. III. ca. 1780-ca. 1860. (Eget forlag, Odense, 1971). pagineret 927-1359.

Efter 12 års pause er hermed udsendt endnu et bind af det store personalhistoriske værk. Det nye bind følger retningslinierne fra de forrige (se Jyske Samlinger, Ny række V, 350 f.); dette vil sige, at der ofte ordret og in extenso medtages næsten alle aktstykker og lange passager af al litteratur om slægtens personer og begivenheder og steder, de var knyttet til. Indholdet er derved blevet højst blandet; men det righoldige stof giver alligevel et samlet miljøbillede af baggrunden for embedsfamilien i første halvdel af 19. årh., selv om det er overladt til læseren at skabe sammenhæng og forståelse. Bortset fra den interesse, slægten Seidelins medlemmer og de mange personalhistorikere kan have i bogen (for de sidste kan det oplyses, at registret omfatter 3.252 personer), må det understreges, at utrolig mange detaljer fra samfundslivet er med i bogen; dette gør værket til en betydningsfuld kildesamling for den, der samler materiale til dagligdagens historie.

Vagn Dybdahl

Ellen Andersen: *Bordskik. Spi-sevaner og borddækning gennem tiderne*. (Gyldendal, 1971). 133 s.

Det er en smuk lille bog, der samler en ret spredt viden om emnet. Principielt begynder bogen i den danske oldtid og går frem til vore dage; men den tynder meget ud i begge ender og

lægger således hovedvægten på tiden fra den tidlige renaissance til op i 19. årh. Særlig beklageligt, men forhåbentlig inspirerende, er den stærke udtynding for vort århundredes vedkommende; en omfattende indsamling af data ville her kunne give væsentlige bidrag til belysning af socialhistorien. I øvrigt dækker bogen ligeledes bordets genstande, deres brug og spisevaner. Fremstillingen er især beskrivende, og den sætter kun i mindre grad emnet i forhold til andre sider af samfunds- og familielivet. Uanset det lidt snævre perspektiv – og det må indrømmes, at en udbygning ville kræve møjsommelige studier – er det en bog, der vil interessere mange historikere, og hvis oplysninger ofte vil kunne udnyttes i de forskellige skoletrins historieundervisning.

Vagn Dybdahl

R. Broby-Johansen: *Dagens dont i Norden*. (Fremad, 1972). 308 s., 800 ill. i farver og sort/hvid.

Med denne bog publicerer Broby-Johansen en pendant til »Dagens dont gennem årtusinder«, der udkom i 1969. »Dagens dont i Norden« er det nordiske »arbejderbillede«s historie fra sten- og bronzetiden til nutiden, og ligesom forgængeren er den først og fremmest et stort billedværk, der i 800 illustrationer, hvoraf en tredjedel er i farver, præsenterer en lang række nordiske kunstnere, der på den ene eller anden måde i deres malerier, snit, tegninger eller skulpturer har fremstillet »arbejdet«.

Broby-Johansen har samlet et meget nuanceret og interessant udvalg, som fremlægger stof, der ellers ikke rigtig bliver medtaget eller fremhæ-

vet i oversigtsværkerne; derimod er teksterne for overfladiske, og den historiske sammenhæng lykkes det ikke Broby-Johansen at fremstille. Det er ikke tilstrækkeligt at opsætte billederne kronologisk og dertil knytte en kommentar af mere eller mindre anekdotisk karakter.

Der er i teksterne en undertone af, at »billederne taler for sig selv« på grund af deres »dokumentariske kraft«, en vending, som netop er gængs hos den type af kunsthistorikere, som Broby-Johansen altid selv har villet distancere sig fra.

Resultatet er i vid udstrækning en personfiksering på de enkelte malere fremfor en fremhævelse af billedernes sammenhæng med de økonomisk-sociale konstellationer på de forskellige udviklingstrin, et forhold, der også bliver væsentligt for hele begrebsapparatet. Således bliver virkeligheden f. eks. ofte blot omtalt som »barsk« eller »skånselsløs«, bestemmelser der er for uklare i sig selv. Denne begrebmæssige uklarhed, som også slår igennem, når forfatteren anvender termerne »realisme« og »naturalisme«, har nok sin forklaring i, at Broby-Johansens teorier er for ukonsistente; de stemmer ikke helt overens med hans engagement i arbejderklassens sag.

Lars Dybdahl

Gunnar Sandfeld: *Komedianter og skuespillere. Dansk teaterliv uden for hovedstaden o. 1790–o. 1870.* (Nyt Nordisk Forlag – Arnold Busck, 1971). 400 s.

Med denne bog har Gunnar Sandfeld afsluttet sit stort anlagte værk om det rejsende provinsteater, som han i 1962 begyndte med »Thalia i

provinsen. Dansk provinsteater 1870–1920«, udsendt af Jysk Selskab. Mens »Thalia« og fornemmelig seriens anden del »Teaterkunst på små scener. Mellem to verdenskrige« (1969) behandlede perioder, der ikke tidligere havde været gjort til genstand for samlet fremstilling, er der skrevet ganske meget om den ældste tid. Det er imidlertid Sandfelds fortjeneste ved studier i et omfattende arkivmateriale i Rigsarkivet, Det kgl. Bibliotek, Teatermuseet, et par lokalhistoriske arkiver m. v. samt ved en gennemgang af, hvad der forekommer at være hele den trykte litteratur og en lang række aviser, at have skabt en endegyldig skildring af en side af provinslivet, der, hvor bizar den end ind imellem yttrede sig, spillede en stor rolle for mange mennesker. »Endegyldig« betyder naturligvis ikke, at der ikke fortsat vil være rigelig plads for detailstudier.

Det hele begyndte i Odense i 1789, først med et borgerligt initiativ, der et par år efter blev fulgt op af den fynske adel, der spillede med indkaldte tyske selskaber. Populære blev disse selskaber aldrig; men endnu et par årtier ind i 19. århundrede var der dog basis for deres virksomhed. De rejste som de samtidige og senere danske i hele provinsen. 1795 kom den første teaterbygning, også i Odense, og året efter satte man her det første rent danske personale på scenen. Otte år senere nød fire byer i Jylland æren af den første danske turné med skuespil på modersmålet – og hermed var en udvikling startet, som efterhånden foldede sig ud i en farverig mangfoldighed, båret af ildhu og af dødsforagt for de besværligheder, som transport- og sceneforhold skabte for udøverne. Med vanlig dramatisk sans afmalder Sandfeld et miljø og en tilværelse, der for